

Theological University Utrecht

Review of: David Davage. How Isaiah Became an Author: Prophecy, Authority, and Attribution

Dekker, J.

Published in:
Theologia Reformata

Published: 21/03/2023

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Dekker, J. (2023). Review of: David Davage. How Isaiah Became an Author: Prophecy, Authority, and Attribution. *Theologia Reformata*, 66(1), 86-88.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

door hem geschetste ontstaansgeschiedenis mee te maken. De laatste aan Jesaja gewijde bijdrage betreft een detailstudie van Burkard Zapff (Eichstätt-Ingolstadt) waarin hij overtuigend laat zien hoe de heftige profetie over Gods wraak over Edom in Jesaja 63:1-6 voortbouwt op eerdere teksten en hoe deze met de huidige context verweven is.

De sectie die aan Jeremia is gewijd wordt geopend met een bijdrage van Eric Peels (Apeldoorn) over de structuur van de volkenprofetieën die in de Hebreeuwse bijbel aan het eind van het boek staan (Jer. 46-51), maar in de Griekse bijbelvertaling in het midden en ook in een andere volgorde. De meeste uitleggers zien de Griekse volgorde als oorspronkelijk, maar Peels betoogt dat het alleen tegen de achtergrond van een latere politieke situatie te verklaren is dat de profetie tegen Elam (Perzië) in de Griekse tekst voorop is gezet in plaats van Egypte. Op basis van een wat tegendraadse maar kraakheldere exegese van Jeremia 28:8-9 stelt Matthijs de Jong (Amsterdam) dat Jeremia's volkenprofetieën niet op hemzelf teruggaan, omdat Jeremia vrede verkondigde voor Babel. Daarmee week hij af van de profetische traditie die zijn tegenspeler Chananja vertegenwoordigt en die de ondergang van Israëls vijanden verkondigde. Else Holt (Aarhus) en Hannes Bezzel (Jena) geven beiden aandacht aan de aanstelling van Jeremia als 'profeet voor de volken' (Jer. 1:5). Holt vraagt naar de theologische betekenis van de volkenprofetieën voor Israël, terwijl Bezzel hetzelfde literair-kritische spoor volgt als zijn mederedacteuren. Hij betoogt dat de volken in Jeremia's roepingsvisioen zijn ingevoegd toen ook de volkenprofetieën aan het boek werden toegevoegd. De bijdragen van Rannfrid Lasine Thelle (Wichita, Kansas) en Miklós Kószeghy (Budapest) bespreken specifieke volkenprofetieën, die over Moab (Jer. 48) en Babel (Jer. 50-51).

De volkenprofetieën die het boek Eze-

chiël bevat (Ez. 25-32) worden alleen door Andrew Langley (Dartmouth) op hun theologische betekenis bevraagd en geduid als impliciete vermaning aan de ballingen met het oog op hun eigen hoogmoed. De detailstudies van Lydia Lee (Fudan, Sjanghai) en Sofia Salo (Göttingen) beperken zich tot de tekstuele verschillen tussen de Hebreeuwse en Griekse teksttraditie van de profetieën over Tyrus (Ez. 28:11-19) en Seïr (Ez. 35:6-15).

De invalshoeken die de verschillende auteurs hebben gekozen zijn al met al zo divers, dat in de ondertitel van deze bundel terecht wordt gesproken over 'aspecten' van de rol die de volken in deze profetieën spelen. Het totaal biedt een kleurrijk veldboek, samengesteld uit bloemen van verschillende akkers die volgens verschillende methoden worden bewerkt.

Kampen

J. Dekker

David Davage, *How Isaiah Became an Author: Prophecy, Authority, and Attribution* (Minneapolis: Fortress Press, 2022) 368 p., \$ 46.00 (ISBN 9781506481067).

Het bijbelboek Jesaja blijft een dankbaar studieobject, niet alleen vanwege zijn rijke inhoud maar ook vanwege zijn fascinerende samenstelling die een ontstaansgeschiedenis van eeuwen weerspiegelt. Tussen de vele publicaties die jaarlijks verschijnen springt de studie van David Davage eruit omdat hij de traditionele auteurschapsvraag van een nieuwe kant belicht. Davage presenteert geen reconstructie van de ontstaansgeschiedenis van het boek, zoals velen voor hem hebben gedaan, maar onderzoekt hoe door de eeuwen heen de relatie tussen de profeet Jesaja en 'zijn' boek is opgevat. Hij doet dat tegen de achtergrond van de veranderingen die auteursconcepten hebben ondergaan in de context van zowel de Mesopotamische als de

Griekse cultuur. Om de verschillen in auteursconcepten in beeld te krijgen analyseert Davage het plaatje dat de beschikbare teksten daar zelf van geven. Leidende vraag in deze studie is uiteindelijk niet wie het boek Jesaja heeft geschreven, maar hoe de tekstoverlevering zelf de relatie tussen profeet en boek heeft opgevat. Het vele materiaal dat Davage daarbij op tafel legt is niet alleen van belang voor onderzoekers die zich met Jesaja bezighouden, maar voor heel het profetenonderzoek.

Om zijn onderzoek te situeren beschrijft Davage eerst het uit de Romantiek voortgekomen moderne auteursconcept, met speciale aandacht voor de rol die de uitvinding van de boekdrukkunst en de ontwikkeling van concepten als intellectueel eigendom, auteursintentie en auteursrecht hebben gespeeld. Vervolgens onderzoekt Davage achtereenvolgens het Mesopotamische patroon ('trajectory') in het omgaan met auteurschap en het daarmee contrasterende Griekse patroon. Hij stelt vast dat Mesopotamische literaire teksten bijna zonder uitzondering honderden jaren lang anoniem zijn overgeleverd. Ook de als eerste bij name genoemde schrijver van gedichten, priesteres Enheduanna, wordt niet als auteur gepresenteerd maar als samensteller ('wever') die nieuwe vorm gaf aan de traditie. Het veronderstelt een auteursconcept dat de persoon van Enheduanna zelf buiten de aandacht plaatst. Naamsvermeldingen in latere colofons en catalogi van literaire werken presenteren schrijvers steevast als mensen die hun teksten ontvangen en gesproken hebben. Zij fungeren enkel als het eerste kanaal ('the first one') voor de uit een interactie tussen goden en mensen voortgekomen overlevering die door anderen ('subsequent ones') wordt voortgedragen. Een bij name genoemde schrijver wordt niet gezien als creatief genius of intellectueel eigenaar, maar als menselijke schakel in een doorgaand proces van overle-

vering. Omdat tekstuele fixatie niet beoogd werd sloot dit proces nieuwe bewerkingen van teksten geenszins uit.

Het Griekse auteursconcept veronderstelt in aanvang ook een goddelijke bron (muze) van literaire werken, maar stelt daarbij het menselijke orgaan waarvan de goden gebruikmaken centraal. Schrijvers worden vermeld als creatieve bron van teksten. Kennis van auteursintenties wordt in de Griekse context voor het verstaan van teksten wezenlijk geacht. Dat gaat gepaard met een groeiende interesse voor biografische gegevens en het ontstaan van discussies over pseudepigrafie, een verschijnsel dat werd bevorderd door een toenemende handel in boeken (bibliotheekcollecties) en problematisch werd gevonden. Vanwege het andere auteursconcept speelden dergelijke discussies niet in de Mesopotamische context. Daar lag het gezag in de overgeleverde teksten zelf, terwijl Griekse teksten hun gezag aan de creatieve bron ervan ontleenden.

In de hellenistische tijd komen beide auteursconcepten met elkaar in aanraking en neemt de Griekse invloed toe op teksten die eeuwenlang volgens het Mesopotamische auteursconcept zijn overgeleverd. Op basis van teksten uit verschillende lagen uit het boek Jesaja betoogt Davage dat de overlevering van profetische teksten door anderen ('subsequent ones') dan de profeet zelf heeft plaatsgevonden. Jesaja werd pas in de hellenistische tijd van 'first one' volgens het door anonimiteit gekenmerkte Mesopotamische auteursconcept omgeduid tot een auteur die volgens het Griekse auteursconcept als intellectueel eigenaar voor heel het boek verantwoordelijk werd gehouden. Vergelijkingen met literatuur uit de Tweede Tempelperiode (Sirach, Josephus) zijn hierin zeer verhelderend.

De exegeses en dateringen van jesajaanse teksten die Davage biedt zijn op onderdelen nog te bevragen, maar het totaalplaatje komt overtuigend over. Terecht stelt Davage de

gangbare gedachte ter discussie dat Jesaja tot aan de opkomst van het historisch-kritisch onderzoek *unisono* als auteur werd gezien van het boek dat zijn naam draagt. Dit is een veel te generaliserende vooronderstelling die onvoldoende rekening houdt met de cultuur waarbinnen het boek is ontstaan en waarin andere auteursconcepten gangbaar waren dan in de moderne westerse cultuur. Met zijn boek levert Davage niet alleen een verfrissende bijdrage aan het onderzoek van Jesaja, maar ook algemeen aan een beter verstaan van de relatie tussen de oudtestamentische profeten en de boeken die hun naam dragen.

Kampen

J. Dekker

C.L. Crouch en Cristopher B. Hays, *Isaiah: A Paradigmatic Prophet and His Interpreters: An Introduction and Study Guide* [T&T Clark Study Guides to the Old Testament] (Londen: T&T Clark, 2022) 123 p., € 17.99 (ISBN 9780567680341).

In een serie handzame studiegidsen die de uitgever in samenwerking met de Britse Society for Old Testament Study op de markt brengt, heeft het echtpaar Crouch en Hays in gezamenlijkheid een deeltje over het boek Jesaja verzorgd. Carly Crouch is sinds 2021 hoogleraar Oude Testament en Antieke Jodendom aan de Radboud Universiteit te Nijmegen en prof. Christopher Hays is al vele jaren hoogleraar Oude Testament en Oude Nabije Oosten aan Fuller Theological Seminary in Pasadena, Californië. Beiden hebben hun sporen in het onderzoek al ruimschoots verdiend. Hun samenwerking resulteert in een toegankelijke inleiding op basis van de huidige stand van zaken in het onderzoek.

Zoals bekend is Jesaja een boek met een lange en complexe ontstaansgeschiedenis. Veel bijbellezers hebben moeite om daar grip

op te krijgen en door de bomen het bos nog te zien. De doelstelling van de auteurs is het bieden van een schets van de chronologische ontwikkeling die het boek Jesaja heeft doorgemaakt voordat het zijn huidige vorm bereikte en daarbij speciaal te letten op de antwoorden die elke fase van het boek geeft op de veranderende historische omstandigheden. Daarvoor hebben ze een heldere opzet gekozen van vier hoofdstukken die achtereenvolgens beschrijven hoe het boek Jesaja er in de 8ste, 7de, 6de en 5de eeuw voor Christus uit kan hebben gezien, wat op dat moment de politieke en sociale omstandigheden waren en welke theologische thema's en aandachtspunten in die context aandacht krijgen.

Het aardige van deze opzet is dat de lezer in kort bestek een goed overzicht krijgt van de wisselende historische omstandigheden waarbinnen de profetieën van Jesaja zijn overgeleverd en ook steeds weer zijn geactualiseerd en aangevuld om antwoord te geven op nieuwe vragen. Elke generatie had haar eigen motieven om de overlevering van Jesaja te bewaren en daar weer nieuwe betekenis aan te geven. Voor de 8ste, 6de en 5de eeuw, waar de bekende dieldeling van het boek mee samenhangt (Jes. 1-39; 40-55 en 56-66), is dat het meest overtuigend. De redactie die het boek Jesaja in de 7de eeuw heeft gekregen, is in het onderzoek het meest omstrede. Niet altijd is duidelijk welke teksten met een eventuele redactie ten tijde van koning Josia en de ondergang van het Assyrische rijk verbonden zijn. De auteurs zijn hier eerlijk over en zoeken voorzichtig hun weg zonder extreme posities in te nemen. Natuurlijk krijgt wel de eerder al door Hays ontwikkelde hypothese, dat Jesaja 24-27 in de tijd van Josia gedateerd kan worden en niet, zoals gangbaar, in een veel latere tijd, ook in deze studiegids haar plaats. Op een heldere manier geven Crouch en Hays historisch reliëf aan het boek Jesaja dat zij ondanks zijn complexe ontstaansgeschiedenis